Első sorban ami a Nógrády dr. szerkesztőről való megjegyzést illeti, a könyvek kiadása tárgyában nem a szerkesztő, hanem a könyvkiadó bizottság dönt, amelynek elnöke én vagyok. Tavaly szeptemberben azért határoztuk el a Nógrády művének kiadását, mert a Vértes műve (a gyermek emlékezetéről) még nem volt sajtó alá rendezhető. Ellenben a Nógrády művének kézirata rendelkezésünkre állott. Tehát Nógrády úr ártatlan az ő művének kiadatásában.

Ami pedig a könyvkiadó vállalataink lekicsinylését illeti, erre viszonzásúl tisztelettel közlöm az eddig megjelent művek szerzőit s neveit. Nógrády L. dr.: A gyermek és a játék; Ranschburg Pál dr.: Psychologiai tanulmányok (két kötet); Grósz Gy. dr. egyetemi m.-tanár: A gyermek egészségtana; Nagy László: A háború és a gyermek lelke; Binet-Dienes: Az iskolás gyermek lélektana; Nógrády L. dr.: A mese. E művekre megjegyzem, hogy egynek kivételével mind önálló kutatásokon alapulnak s tudományos értéküket mind hazánkban, mind a külföldön elismerték, eredményeiket a német művek átvették, sőt egyet (Nagy Lászlóét) németre fordítottak (Stern: Zeitschrift für angewandte Psychologie), a Nógrády művét a gyermekek játékairól pedig Meumann elfogadta s lefordíttatta a Pädagogische Monographien című vállalata számára 1914-ben. (Háború miatt nem jelenhetett meg.)

Hitem szerint mi e hézagpótló művek kiadatásával jelentékeny hasznot hajtottunk a pedagógiai s gyermektanulmányi irodalomnak.

Cikkíró e «selejtes» magyar művek kiadása helyett külföldi művek lefordítását követeli s vállveregető fölénnyel említi ilyenek gyanánt Meumann, Cohn-Dieffenbacher, Stern műveit. Erre vonatkozólag tisztelettel jegyzem meg, hogy Meumann Abriss-e munka alatt van, egyik jeles pedagógusunk fordítja (Répay Dániel), de hadbavonulása miatt nem készülhetett el vele. Stern kiadását (Psychologie der frühen Kindheit) régen tervezzük. Cohn-Dieffenbacher művének kiadása azonban igen szerencsétlen gondolat volna, egyszerűen azért, mert nem tartozik a klasszikus összefoglaló művek közé; módszereikhez, eredményeikhez is sok szó fér. Mi tehát a könyveink kiadása tárgyában nem kérünk tanácsot Lakatos Pál úrtól.

Budapest, 1918 június 21. *Nagy László.*

III. A *M. P.* 5—6. számában «A mese» c. munkáról megjelent bírálat annyira személyeskedő s annyira elárulja a tudományos tárgyilagosságon kívül eső tendenciát, hogy komolyan venni naivság. Aki így kritizál, az önmagáról ír bírálatot. Eltekintve e személyi résztől, nagyon szívesen venném a tárgyilagos és tanulságos bírálatot. Arra kérem tehát Lakatos Pált, hogy konkrét tényekkel álljon elő,

szíveskedjék felvilágosítást adni a következő kérdésekre: 1. Sorolja fel munkámban a folklorisztikai tudatlanságokat. 2. Mondja meg, hol jár pórul tárgyam is, meg én is, mikor a félve került pszichológiához nyúlok. 3. Árulja el titkát, hogy kellett volna megfogni az érdekes tárgyat. 4. Sziveskedjék legalább pár eredeti gondolattal megvilágosítani azt, hogy szerinte a mese hogyan alakítja át a gyermek értelmi s érzelmi világát és szóljon valamit a mesével kapcsolatban az egyes lelki tényezők korrelációjáról. 5. Világosítsa meg az intelligenciának s a mese nem szeretésének viszonyát. 6. Fedje fel konkrét tényekkel az adat-táblázataimban lévő tudatlanságokat. 7. Mondja meg, hogy szerinte a mese-fajok hogy váltakoznak az én állításommal ellenkező módon a gyermek-korral. 8. Sziveskedjék nekem szolgálni azzal «a gyönyörű tanulsággal», hogy ő miként írt meg tudományos könyvet vagy cikket, amiből kitünik, hogy kiválóan jártas a folklorisztikában, pszichológiában és a pedagógiában. Továbbá kérem, sziveskedjék felelni még a következő kérdéseimre: 1. Igaz-e az az állítása, hogy én száz oldalon foglalkozom a mesével folklorisztikai szempontból? 2. Idézze könyvem azon helyeit, hol azt állítom, hogy «a primitiv mese célja erkölcsi vagy tanító», 3. Hol mondom én azt, hogy a gyermeknek népmese-kivonatokat kell adni? 4. Kit s hol idéztem könyvemben félreértve s miben értettem félre? 5. Idézze összefüggően — s ne más-más vonatkozású helyekről kapjon ki pár szót — hol mondom én azt, hogy a mese célja kultura. 6. Miért nem olvasta el könyvem 110. oldalán azt a részt, ahol megmondom, hogy miért nem dolgoztam fel a nem normális gyermekektől kapott adatokat? S ha elolvasta, miért állítja azt, hogy nem dolgoztam fel? 7. Hogy érti azt, hogy a normális gyermekektől kapott adatokat se dolgoztam fel, holott egész könyvem épp erre támaszkodik s külön fejezet számol be az adatgyüjtés eredményéről (l. 111—155. old. s I—XXX. tábl.). 8. Sziveskedjék felvilágosítást adni arról a nézetéről, hogy mikép gondolja azt, hogy a félelemkeltés hasznos a gyermekre. És végül arra kérem Lakatos Pált, ne gondolja, hogy fenti felvilágosításkérésem sértett hiuságból vagy maliciából ered. Nem, én egészen komolyan kérem feleletét, felvilágosítását, mert, ha valóban tanulságosak lesznek, fel akarom használni könyvem második kiadásában. Én nem személyeskedést, hanem komoly ügyhöz méltó komoly s tanulságos kritikát várok. Ezt mindenkor hálával s köszönettel veszem, még akkor is, ha nem kedvező.

Budapest, 1918 június 12. *Nógrády László.*

III. *Viszonválasz.* Igazán kényes helyzetbe juttatott a két nyilatkozat. Az egyik, az első, kijelenti, hogy tőlem nem kér semmiféle